

Annotation

L.V. Barabash

Theoretical foundations of mechanisms of practical realization of state tax system

The tax system is the basis of functioning of the financial system of the state. However, it is necessary to consider a number of factors influencing the efficiency of its practical activity. From the very beginning, when appears the first prerequisites of tax systems organization, scientists are wondering about its true kernel, as well as how to organize the process of implementation of the theoretical knowledge into practical reality. Considering the current conditions of development of the economic system of Ukraine and as a result of the study of views dialectics of domestic and foreign scholars on the nature of tax system, it was found that the tax system – a multilevel mechanism of the distributive relationships between taxpayers and the financial authorities, based on legislation and implemented by paying taxes to achieve optimal and current pumping up the budgets of different levels. It was also found that the implementation of the conditions of tax system is impossible without the implementation of the requirements of the tax policies of the state. It should be noted that the tax and fiscal policy – are not identical phenomena but diverse, as fiscal policy is a component of tax policy determining not a complete mechanism for the implementation of the tax but basically providing for the greatest possibility of filling the budget in it. In consequence of this, it was found that implementation of tax policy requirements through the use of tax system rules is possible while constructing an optimal tax mechanism that takes into account the specific characteristics of the country which are needed to optimize its economic conditions, and also forms the key forms, instruments, ways and methods for their implementation.

Key words: *tax system, tax policy, fiscal policy, politics, tax mechanism.*

УДК 336.71:336.74

СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

**Н. В. Бондаренко, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

У статті досліджено особливості функціонування ринку споживчого кредитування, розглянуто структуру кредитів наданих фізичним особам обґрунтовано чинники, що обумовили активізацію споживчого кредитування у докризовий період та проаналізовано фактори що зтримують його.

Ключові слова: *споживчий кредит, кредитування фізичних осіб, кредитний процес, кредитоспроможність, платоспроможність.*

Банківське кредитування фізичних осіб в сучасних умовах є необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання. Оскільки в Україні більшість населення не спроможна купувати товари тривалого використання за рахунок власних доходів, а українські банки опинилися в умовах жорсткої конкуренції як з боку іноземних, так і вітчизняних банків, найактуальнішою потребою постає вироблення принципів розширення сфери і вдосконалення механізмів кредитування, в тому числі

споживчого. Споживче кредитування найдоступніший вид кредитування, що виступає стимулюючим фактором розвитку економіки.

У сучасних умовах ринкової економіки є актуальним вироблення концепції розвитку споживчого кредитування в Україні. Перебіг кредитного процесу в Україні супроводжується численними проблемами. Йдеться не тільки про вдосконалення техніки кредитування і розширення видів кредитних послуг, а також про вироблення комплексу нових принципів, що дадуть можливість спростити і поліпшити якість стосунків банків із фізичними особами. Споживче кредитування з кожним роком набуває все більшої актуальності. Це пов'язано з тим, що всі ланки суспільства прагнуть ефективно функціонувати, а без розвитку банківської інфраструктури, насамперед споживчого кредитування, неможливо досягнути добробуту населення [1].

Теоретичні засади кредитування населення на споживчі потреби певною мірою вивчені у фінансовій літературі. Зокрема, проблема споживчого кредиту була об'єктом аналізу у роботах таких відомих зарубіжних економістів, як Б. Едвардс, Ж. Матук, Е. Рід, П. Роуз, М. Шульте, К. — Д. Якоб та ін.

Необхідно відмітити роботи російських вчених: А. Казімагомедова, О. Лаврушина, Г. Панової, В. Полякова, В. Усоскіна. Безпосередньо для нашої держави важливе теоретичне і практичне значення мають дослідження у кредитній сфері, які здійснював ряд українських вчених, зокрема, А.М. Герасимович, В.В. Гончаренко, О.Т. Євтух, В.Д. Лагутін, А.М. Мороз, М.Д. Олексієнко, М.І. Савлук, В.Т. Сусіденко та ін [2].

Метою написання статті є дослідження роздрібного ринку кредитування фізичних осіб, визначення основних проблем, що склалися, та шляхів їх вирішення, аналіз перспектив розвитку сфери споживчого кредитування в Україні.

Методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження послужили банківські положення, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. У процесі дослідження ринку споживчого кредитування були використані наступні методи: аналізу та синтезу – при вивченні проблем та аналізі споживчого кредитування; абстрактно-логічний – для оцінки сучасних банківських продуктів кредитування фізичних осіб та окреслення пріоритетних напрямів їх використання; порівняння – для зіставлення фактичних даних стану кредитування фізичних осіб за окремі періоди; графічний – для наочного відображення зміни у часі показників досліджуваного аспекту проблеми.

Результати дослідження. Споживче кредитування відіграє значну роль у забезпеченні соціальних потреб населення, формуванні платоспроможного попиту, який, у свою чергу, впливає на розвиток економіки країни, полегшуючи процес реалізації продукції.

«Споживчий кредит – це невиробничий кредит, тобто не призначений для отримання додаткового прибутку, який надається для задоволення споживчих потреб населення (кредит фізичній особі) чи найманих працівників (кредит юридичній особі), під процент у тимчасове користування на умовах забезпечення, повернення, строковості, платності та цільової спрямованості і сплачується за рахунок джерел, не пов'язаних з експлуатацією об'єкта кредитування» [3].

Споживчі витрати, з одного боку, дозволяють задовольнити потреби населення споживчого характеру, з іншого боку, лежать в основі формування платоспроможного попиту населення, що є важливим чинником росту ВВП.

Для більш повної характеристики споживчі витрати можна згрупувати за їх видами (рис. 1) [4].

Рис. 1. Групування споживчих витрат за видами

Аналіз економічної літератури західних і вітчизняних економістів дозволяє нам відзначити, що в даний час переважає точка зору, відповідно до якої на процес споживчих витрат впливає наступна сукупність факторів: поточний дохід, накопичене багатство, очікування, споживча заборгованість, процентні ставки, податки й ін.

В основі виокремлення даних факторів лежить розробка і вивчення моделей поведінки споживачів. Групування чинників, що впливають на процес споживчих витрат зображено на рис. 2 [4].

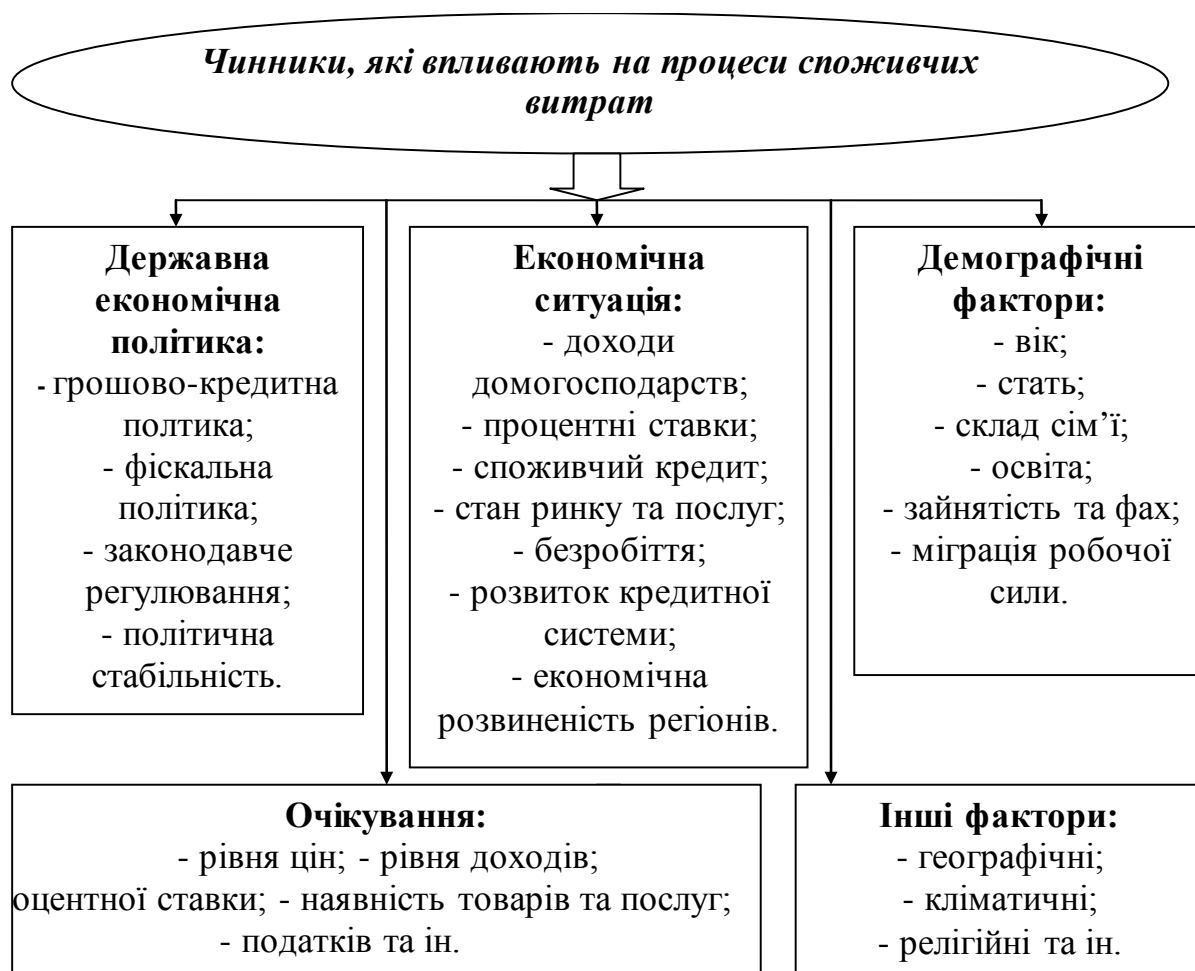
Головним спонукальним мотивом, що штовхає людей на користування споживчим кредитом, є потреба в предметах споживання і послугах, яка виникає за нестачі власних заощаджень і поточних доходів. Основними користувачами кредиту виступають чи люди з низькими доходами, чи люди, що сподіваються на збільшення своїх доходів. Це підтверджується й динамікою рівня заощаджень і розміру заборгованості за споживчим кредитом відповідно до фаз життєвого циклу.

Об'єктом кредитування може бути практично будь-який предмет споживання (товар або послуга). Кредитують купівлю житла, побутової і оргтехніки, автомобілів, оплату навчання, відпочинку, лікування, проведення ремонту квартир і будинків [5].

Обсяги споживчого кредитування почали активно розвиватися в нашій країні у 2006 році, досягнувши максимуму в 2008 р. З початком світової фінансової кризи розпочався спад кредитування фізичних осіб. Банки не змогли перекредитуватись на зовнішніх ринках і вийшли з масованим попитом на міжбанківський валютний ринок, тим самим порушивши стабільність гривні і обваливши її курс. Завдяки цьому гривневий еквівалент валютних кредитів виріс пропорційно зниженню курсу гривні до долара США, який на кінець 2008 року досяг 10 грн. за долар (з 5,5 грн за 1 дол. у вересні 2008 до 10 грн. у грудні цього ж року).

Увесь 2009 рік і більшу частину 2010 року українські банки майже не кредитували фізичних осіб і розбирались з проблемами, пов'язаними з кредиторською заборгованістю. Ознаки оживлення цього ринку окреслились в кінці 2010 року

Так, 30 – 50% усіх купівель у торгівельних мережах здійснюють у кредит, лідирували серед них побутова та аудіо- і відеотехніка. Найбільш розповсюджена сума купівель у кредит – 300 – 400 дол. США. Близько 80% усього ринку споживчого кредитування сконцентровано в великих торгівельних мережах Фокстрот, Ельдорадо та ін. [4].

Рис. 2. Групування чинників що впливають на процес споживчих витрат

За даними Національного банку України, на жовтень 2010 року темпи приросту споживчих кредитів становили 11,1% на рік, із них у національній валюті – 3,2% на рік, у доларах США – 16% на рік [3]. Надання споживчих позик населенню підвищує їхній платоспроможний попит, життєвий рівень у цілому та прискорює реалізацію товарних запасів, послуг, сприяє створенню основних фондів [4].

Водночас середня сума позики на одну людину в Україні становить приблизно 105 євро, що значно менше від аналогічних показників країн Східної Європи – 790 євро в Польщі, а тим більше Західної Європи – 6058 євро в Німеччині та 9603 євро у Великобританії [2].

Разом з тим, за результатами роботи протягом трьох кварталів 2012 року кошти, які банки залучили в українців на свої депозитні та поточні рахунки, та сума нарахованих за ними процентів зросли на 44 млрд. 195 млн. (+14,2%) — з 310 млрд. 545 млн. грн. до 354 млрд. 740 млн. грн. Промінвестбанку (+1 млрд. 843 млн. грн.). Водночас Райффайзен банк Аваль скоротив його на 16 млрд. 024 млн. грн., Укрексімбанк — на 12 млрд. 260 млн. грн.

Тут беззаперечним лідером є Приватбанк — у нього залишок коштів фізичних осіб станом на 01.10.2012 склав 82 млрд. 508 млн. грн., або 23,3% від загально-банківських показників. Друге й третє місця, відповідно, посіли Ощадбанк — 29 млрд. 127 млн. грн. (8,2%), та Райффайзен банк Аваль — 15 млрд. 229 млн. грн. (4,3%).

Суттєво випереджає Приватбанк своїх конкурентів і за таким показником, як збільшення обсягів коштів фізичних осіб. Від початку року він додатково залучив 12 млрд. 259 млн. грн., тоді як наступні лідери залучення — Ощадбанк та Дельта банк — за цей період залучили 3 млрд. 898 млн. грн. і 3 млрд. 292 млн. грн. відповідно. За цей же час обсяг грошей фізичних осіб в Банку «Форум» скоротився на 1 млрд. 181 млн. грн., а в Промінвестбанку — на 1 млрд. 071 млн. грн.

За даними НБУ, за 11 місяців 2013 року загальний обсяг кредитів, виданих банками українським позичальникам, виріс на 4,5 мільярда гривень або на 2,4% – до 192,7 мільярда гривень. Для порівняння: за 2012 рік обсяг кредитів українців зменшився на 11 мільярдів або 5,5%. Більше того – досі, з 2008 року, обсяг кредитування фізичних осіб щорічно скорочувався (рис. 3).

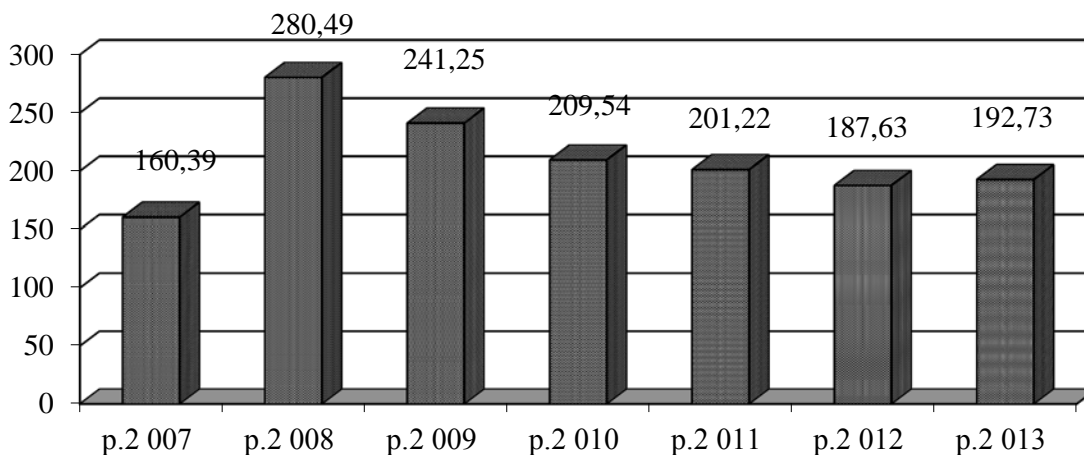

Рис. 3. Динаміка обсягів кредитування фізичних осіб, млрд. грн.

Споживчий кредит впливає на підвищення рівня життя населення. За допомогою кредиту громадяни одержують можливість задовольнити назрілі споживчі потреби до того моменту, коли будуть зроблені відповідні грошові нагромадження.

Отже, споживчий кредит сприяє вирішенню багатьох соціально-економічних задач, спрямованих на поліпшення матеріального й культурного рівня життя населення. Тому він повинен бути доступним у необхідному обсязі.

Поряд із позитивним соціальним і економічним значенням споживчого кредиту виявляється його негативний вплив на економічні процеси у суспільстві.

Сьогодні споживчі кредити – це найбільш масові кредити. Вони, в основному, перераховуються в безготівковій формі. Відсотки, які повинен сплатити клієнт, на 2 – 4 пункти нижчі, порівняно з нецільовими кредитами готівкою. Незважаючи на загальну тенденцію здешевлення кредитних програм, за словами банкірів, споживчі позики дешевшати не будуть.

Так, якщо на початку 2013 року середні реальні ставки за трирічними кредитами готівкою і позики на товари стартували з однієї позначки близько 60% річних, то закінчили рік вони з різницею в 6 відсоткових пунктів: 55,3 проти 61,3% реальних річних за позиками на товари і готівкою відповідно.

Головна ціль споживчого кредитування, як і всієї банківської діяльності, – це створення передумов для зростання кількості поточних рахунків населення в банках як джерела безкоштовних для банків грошових коштів, що можуть бути використані на цілі поточного кредитування у межах залишку на рахунку. Цей залишок коливається час від часу, проте є тим мінімумом, що не використовується клієнтами

у результаті їх щоденних трансакцій, й може використовуватись банком згідно з його цілями [6].

Висновки. Споживче кредитування активно розвивається в нашій країні, що позитивно позначається на економіці як банківського сектору, так і економіці України в цілому. В системі активних банківських операцій важливе місце посідають кредити, які надаються споживачеві на придбання продукції. Необхідність існування даного виду кредитів зумовлена постійно зростаючими потребами населення і у деяких випадках тимчасовою відсутністю вільних коштів, які можна використати для їхнього вирішення. Така невідповідність між потребами та наявними засобами для їх задоволення усувається за допомогою залучення споживчих кредитів або продажу продукції у розстрочку. Споживче кредитування вирішує багато проблем, які зумовлені не лише вищезазначеним протиріччям, а й іншими аспектами суспільного життя, пов'язаними зі здійсненням розширеного відтворення, забезпеченням соціально-економічного розвитку країни. Дослідження підтверджують, що споживче кредитування має більш високу ефективність порівняно з корпоративним кредитуванням і це пояснюється не лише високою його дохідністю, а й наявністю додаткових доходів, які супроводжують надання споживчих кредитів. При цьому ефективність споживчого кредитування залежить від строків надання і відповідно ефективнішими є короткострокові споживчі кредити. Тенденція розвитку споживчого ринку України однозначна: кредити стануть доступнішими, зручнішими і вигіднішими. Банки будуть зацікавлені в довготерміновому співробітництві, установленні стабільних і лояльних відносин зі своїми позичальниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Л. Споживче кредитування в Україні: тенденції та перспективи розвитку / Л. Алексеєнко, С. Гурняк // Наука й економіка. — 2011. — №2. — С. 7 – 10.
2. Демчак Р. Особливості отримання споживчих кредитів в торговельних мережах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://finance.tochka.net/ua/blogs-osoblivosti-otrimannya-spozivchikh-kreditiv-v-torgivelnikh-4543>.
3. Добрик Л. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність / Л. Добрик, Т. Лосєва, І. Онуфрійчук // Економічний аналіз. — 2011. — випуск 8. Частина 1. — С. 369 – 372.
4. Дубчак О. Актуальні проблеми підвищення ефективності споживчого кредитування / О. Дубчак // Світ фінансів. — 2011. — №4. — С. 47 – 50.
5. Івченко М. Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні / М. Івченко // Економічна правда, № 2, – 2010р. — С. 6 – 8.
6. Торубка Л. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан і напрями розвитку / Л. Торубка // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2011. — №3. — С. 227 – 230.

Одержано 20.05.2014

Анотація

Н.В. Бондаренко

Современное состояние кредитования коммерческими банками физических лиц в Украине

Банковское кредитование физических лиц в современных условиях является необходимым условием стабильного функционирования всей банковской системы и

обеспечение экономического роста. В современных условиях рыночной экономики является актуальным выработка концепции развития потребительского кредитования в Украине.

В процессе исследования рынка потребительского кредитования были использованы следующие методы: анализа и синтеза, абстрактно-логический, сравнения, графический.

Потребительское кредитование играет значительную роль в обеспечении социальных потребностей населения, формировании платежеспособного спроса, который, в свою очередь, влияет на развитие экономики страны, облегчая процесс реализации продукции. Главным побудительным мотивом, толкающим людей на пользование потребительским кредитом, есть потребность в предметах потребления и услугах, которая возникает при недостатке собственных сбережений и текущих доходов. Потребительский кредит способствует решению многих социально-экономических задач, направленных на улучшение материального и культурного уровня жизни населения. Поэтому он должен быть доступным в необходимом объеме.

Обнаружено рядом с позитивным социальным и экономическим значением потребительского кредита, его негативное влияние на экономические процессы в обществе. Исследования подтверждают, что потребительское кредитование имеет более высокую эффективность по сравнению с корпоративным кредитованием и это объясняется не только высокой его доходностью, но и наличием дополнительных доходов, которые сопровождают предоставление потребительских кредитов.

Ключевые слова: потребительский кредит, кредитование физических лиц, кредитный процесс, кредитоспособность, платежеспособность.

Annotation

N.V. Bondarenko

Modern state of lending by commercial banks of individuals in Ukraine

Bank lending of individuals in modern conditions is a prerequisite for the stable functioning of the banking system and provision of economic growth. In the modern market economy, the development of consumer lending in Ukraine is topical.

During the investigation of the consumer lending market the following methods were used: analysis and synthesis, abstract-logical, method of comparison, graphical.

Consumer lending plays a significant role in ensuring the social needs of the population, the formation of reliable demand, which, in turn, affects the development of the country's economy facilitating the process of selling products. The main motive pushing people to use consumer credit – is a need in commodities and services, which occurs during the lack of own savings and current income. Consumer credit contributes to the solution of many social and economic problems aimed at improving the material and cultural living standards. Therefore, it should be available in the necessary extent.

Next to the positive social and economic importance of consumer credit was found its negative impact on the economic processes in society. Researches confirm that consumer lending has higher efficiency compared to corporate lending, and this is not only due to its high profitability, but also due to the presence of additional income that accompany consumer loan.

Key words: consumer loan, lending of individuals, credit process, solvency, paying capacity.